

نعمت‌های خدا و ادب پارسی

السلام علیک یا علی بن موسی الرضا

از آنجا که درس ادبیات اولین اجرای ما بود،
آغاز پروژه پایه هشتم را با حضور در حرم امام
رئوف متبرک کردیم. روز قبل از اجرا هم جلسه
هماهنگی با آقای کلیدری را در رواق دارالحجه
برگزار کردیم.

هدف: تقویت مهارت نوشتن (از طریق مفهوم شکر نعمت در ادبیات
فارسی و گسترش آن به زندگی روزمره دانش‌آموزان)
موضوع: اولین جلسه انشا و دفتر کارهای ماندگار کلاس؛

جلسه اول: شروع کلاس درس در آرامگاه فردوسی، به همراه نقالی یکی از دانش‌آموزان و
بازدید از آرامگاه

جلسه دوم: تبدیل نظم به نثر به صورت کار گروهی درباره بیت‌هایی با موضوع شکر نعمت؛
تعیین تکلیف منزل

اهمیت مهارت نوشتن

توانا شدن دانش‌آموزان در نگارش جمله‌های صحیح و رسا درباره موضوع مورد نظر ادبیات
یکی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ هر کشوری است.

اهمیت توجه به شکر نعمت

در ادبیات کهن ما که با آموزه‌های دینی آمیختگی زیادی دارد، مفهوم شکر بسیار دیده
می‌شود.

هنر معلمی!

برای سهولت در جابه‌جایی دانش‌آموزان ترجیح
دادیم مدرسه‌ای را انتخاب کنیم که به آرامگاه
فردوسی نزدیک باشد، اما آقای کلیدری که از
قبل به عنوان معلم ادبیات با ما هماهنگ شده
بود، معلم دانش‌آموزان این مدرسه نبود. به هر
حال، قابلیت‌های معلمی ایشان و اجتماعی بودن
دانش‌آموزان، باعث شد خیلی زود ارتباط خوبی
میان معلم و دانش‌آموزان برقرار شود.

شکر نعمت در کلام بزرگان

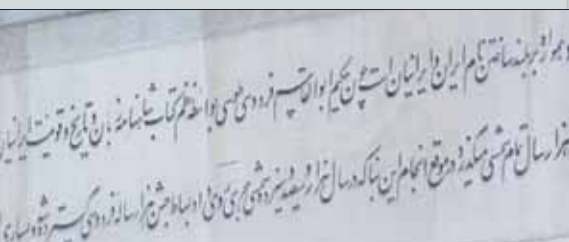
در دعای بعد از زیارت امام رضا (ع) آمده است: «فتمتی تُحصی نعماً وک یا الهی»: یعنی «خدای من!، کی می‌توانم از عهده شمارش نعمت‌هایت برآیم؟» این معنی و معانی مرتبط با نعمت‌های الهی و لزوم شکرگزاری به درگاه حق، چنان در فرهنگ ما با اهمیت تلقی می‌شود که در ادبیاتمان بسیار تکرار شده و جای آن دارد در هر فرصتی در کلاس، از آن‌ها برای اشاره به نعمت‌هایی که دانش‌آموزان همواره از آن‌ها بهره‌مند هستند، بهره ببریم. این امر در تقویت نگرش مثبت به زندگی و پرهیز از تأکید بر محدودیت‌ها نیز اثر دارد.

جلسه اول: دبیر درس آقای کلیدری با کمک دانش‌آموز محمدی که تجربه نقالی داشت و

نکات قابل توجه حین اجرا

محتوای این دو جلسه را می‌توان در یک جلسه نیز برگزار کرد. در عمل، حتی با برگزاری بازدید هم، کل طرح درس در ۵۰ دقیقه قابل اجرا بود، اما به خاطر سرمای هوا و سر و صدای ناشی از حضور بازدیدکنندگان در آرامگاه که فیلم‌برداری از اجرا را دچار مشکل می‌کرد، ناچار شدیم برای نیمه دوم کلاس به مدرسه بازگردیم. این جابه‌جایی باعث شد کل اجرا بیش از مدت مقرر طول بکشد. اما مجموع فعالیت‌های کلاس در همان مدت ۵۰ دقیقه به اتمام رسید.

لباس محلی پوشیده بود، یک پرده خوانی از اشعار فردوسی اجرا کردند. این بخش از کار می‌تواند در کلاس درس هم انجام شود، که با توجه به هماهنگی انجام شده، در آرامگاه فردوسی و به همراه بازدید از مجموعه برگزار شد. سپس این سؤال طرح شد: «به نظر شما چرا امروزه حکیم ابوالقاسم فردوسی را که حدود هزار سال پیش زندگی می‌کرده است، پس از گذشت قرن‌ها هنوز می‌شناسیم؟» در پاسخ به این سؤال، دانش‌آموزان به شاهنامه به عنوان اثر بزرگ فردوسی و ماندگاری آن اشاره کردند. در ادامه این گفت‌وگو، به این سؤال رسیدیم که «ما چه کاری می‌توانیم انجام دهیم تا ماندگار شویم؟» هر کس پیشنهادی داد و قرار شد دفتر یادبودی برای کلاس تهیه شود. هر دانش‌آموز برگه‌ای از آن را در اختیار گرفت. او تا آخر سال فرصت دارد در آن دفتر اثر ماندگاری از خود به جا بگذارد. به این ترتیب دست کم معلم و هم‌کلاسی‌هایش برای همیشه او را با آن اثر به یاد خواهند آورد.

جلسه دوم: آقای کلیدری دانش‌آموزان را به نام چهار شاعر بزرگ گروه‌بندی کردند و از اعضای هر گروه خواستند در کنار هم بنشینند تا بتوانند با هم به فعالیت بپردازند. به هر گروه یک یا دو بیت شعر با موضوع شکر نعمت داد و فرصتی در اختیارشان قرار گرفت تا مضمون مطرح شده در آن را به نثر بنویسند. سپس از هر گروه یک نفر حاصل کار را برای اعضای کلاس خواند و بچه‌ها درباره آن صحبت کردند.

سند برنامه درسی ملی، صفحه ۲۵

آموزش زبان و ادبیات فارسی بر چهار مهارت زبانی گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن از طریق رمزگشایی و رمزگذاری غادهای آوایی (شنیداری) و خطی (دیداری) و مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) و چگونگی کاربری آن‌ها و نیز ادبیات فارسی تأکید دارد.

در این حوزه، دانش‌آموزان به فهم زبان، باورها، ارزش‌ها و نگرش‌ها، ساختار زبانی، جایگاه و گشتار زبان فارسی و پیکره نظام‌مند و عناصر سازه‌ای و عوامل هنری و زیبایی در منابع اصیل و ادبیات کهن و معاصر دست می‌یابند.

تکلیف جلسه بعد: سرگروه‌ها موظف شدند متن گروه‌های دیگر را هم بگیرند. قرار شد هر گروه تا جلسه بعد متن واحدی شامل کل متن‌های خوانده شده در کلاس را به معلم ارائه دهد.

بهره‌گیری از مهارت‌های بومی
اعتماد به نفس دانش‌آموزان در مواجهه با افراد تازه
وارد و به‌ویژه دانش‌آموزی که برای نقالی داوطلب
شده بود، بسیار خوب و مثال زدنی بود. مسئولان
مدرسه این امر را ناشی از موقعیت گردشگری
منطقه می‌دانستند و عقیده داشتند به خاطر
شرایط موجود، این دانش‌آموزان به‌طور معمول با
افراد گوناگونی روبرو می‌شوند که تعاملات آن‌ها
را افزایش می‌دهد. برخورداری از چنین فضاهایی،
از آن امکاناتی است که گاهی در فعالیتهای
تربیتی به قابلیت‌ها و تأثیرات آن توجه نمی‌شود.

گروه اول

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد
خداوند نام و خداوند جای
خداوند روزی ده رهنمای
خداوند کیوان و گردان سپهر
فروزنده ماه و ناهید و مهر

گروه دوم

ستودن نداند کس او را چو هست
میان بندگی را بباید بست
خرد را و جان را همی سنجداوی
در اندیشه سخته کی گنجداوی

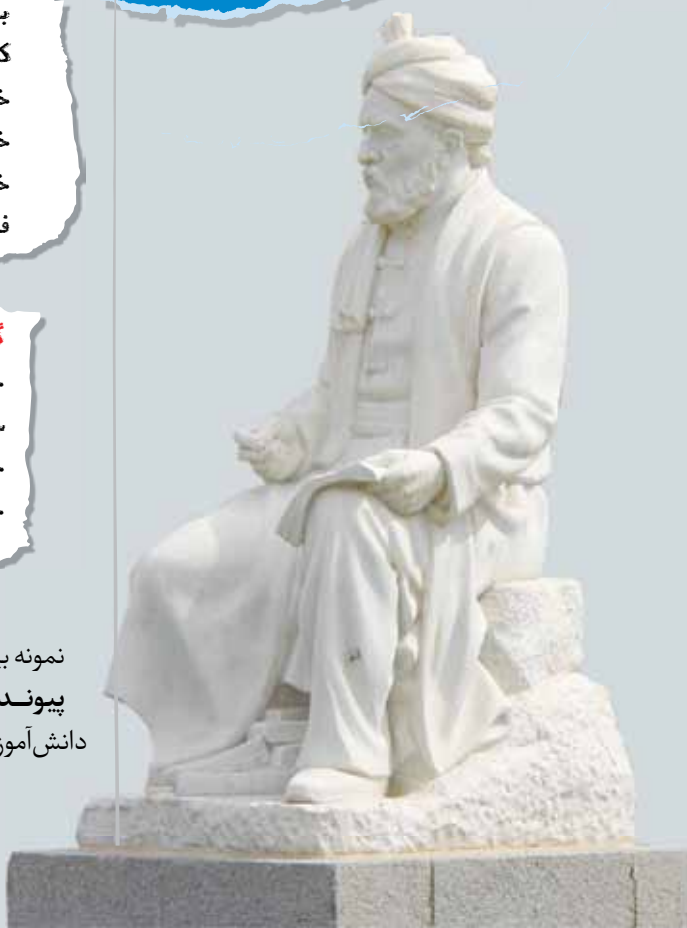
گروه چهارم

خرد چشم جان است چون بنگری
تو بی چشم شادان جهان نسپری
نخست آفرینش خرد را شناس
نگهبان جان است و آن سه پاس

گروه سوم

خرد بهتر از هر چه ایزد بداد
ستایش خرد را به از راه داد
خرد رهنمای و خرد دلگشای
خرد دست گیرد به هر دو سرای

نمونه بیت‌هایی که می‌توان برای این طرح درس به کار برد:
پیوند ذاتی درس ادبیات با زندگی: درس ادبیات و زبان فارسی به خودی خود با زندگی
دانش‌آموزان پیوند دارد، اما اگر به گونه‌ای آموزش داده شود که دانش‌آموزان این پیوند را به‌طور

مستقیم درک نکنند، ممکن است گسستگی‌هایی ایجاد شود و در نتیجه دانش‌آموزان توان به‌کار بستن آموخته‌هایشان را در زندگی روزمره نداشته باشند. این پیوند ذاتی از آن‌رو برقرار است که تمام افراد در هر سطح و زمان و مکانی برای ثبت خواسته‌ها و افکارشان باید از قواعد نگارش

استفاده کنند. به همین نسبت، دانش‌آموزان هم حتی برای نوشتن پاسخ‌پرسش‌های درس‌های دیگر، کارهای کلاسی و آزمون‌ها، ناچارند از قواعد دستور زبان و نگارش فارسی استفاده کنند.

پیوند محتوایی: برای اینکه پیوند ذاتی این درس با زندگی دانش‌آموزان گسسته نشود، می‌توان میان درس ادبیات و زندگی دانش‌آموزان در سطوح دیگری نیز پیوند برقرار کرد. برای مثال می‌توان در کلاس درس درباره محتوای هر درس و ارتباط آن با زندگی گفت‌وگو کرد. در اینجا درباره موضوع شکرگزاری بحث شده است، اما موضوع درس هر عنوان دیگری هم باشد، معلم می‌تواند پیش از شروع درس با طرح یک پرسش، چند دقیقه‌ای از وقت کلاس را به بحث درباره آن موضوع اختصاص دهد. به این ترتیب، معلم رشته افکار دانش‌آموزان را به دنبال خود می‌کشد و در طول ساعت کلاس از همراهی فکری آن‌ها بهره می‌برد.

پیوند زمانی - مکانی: در سطحی دیگر می‌توان از فضاها و امکانات موجود برای ملموس‌تر کردن نام بزرگان ادبیات بهره برد. برای مثال، در اینجا از فرصت نزدیک بودن مدرسه به آرامگاه فردوسی برای حضور فیزیکی در این فضا استفاده شده است. در شهری دیگر، ممکن است از آرامگاه یکی دیگر از بزرگان ادبیات بهره برد یا در همان کلاس درس نمایشی اجرا کرد یا فیلمی نمایش داد و از طریق آن با نشان دادن وقایع تاریخی مربوط به دوران مهمی از تاریخ ادبیات، زمانه‌ای را که ادیبان آن دوره در آن می‌زیسته‌اند، برای دانش‌آموزان ملموس‌تر کرد. در نبود چنین امکاناتی برای این منظور، حتی می‌توان از تابلوی نام یک خیابان در شهر که به نام یکی از شعرا نام‌گذاری شده است هم برای پیوند دادن محتوای درس با زندگی روزمره دانش‌آموزان بهره برد.

فرصت‌هایی به همین نزدیکی

آقای صادق‌زاده، کارشناس آرامگاه، ضمن همکاری بسیار خوبشان با گروه برای برگزاری کلاس درس در آرامگاه، با اجرای نقالی در مقابل نقش برجسته‌های داخل محوطه، خاطره خوبی برای ما به‌جا گذاشتند.

مقبره اخوان ثالث در جوار آرامگاه فردوسی

تو را ای کهن بوم و بر دوست دارم
تو را ای گرامی‌ه، دیرینه ایران
تو را ای گرمی‌گهر دوست دارم
تو را، ای کهن زادبوم بزرگان
بزرگ‌آفرین نامور دوست دارم
هنروار اندیشه‌ات رخشد و من
هم اندیشه‌ات، هم هنر دوست دارم
...
ز فردوسی، آن کاخ افسانه کافروخت
در آفاق فخر و ظفر دوست دارم
...
نه شرقی، نه غربی، نه تازی شدن را
برای تو ای بوم و بر دوست دارم
جهان تا جهان است، پیروز باشی
برومند و بیدار و بهروز باشی

شما بگویید!

چه عواملی در ضعف مهارت نوشتن دانش‌آموزان تأثیر دارند؟ نقش شما به‌عنوان معلم برای کاستن از این ضعف چیست؟ با انجام دادن چه فعالیت‌هایی می‌توانیم در کاهش و برطرف کردن این ضعف سهیم باشیم؟

سفرنامه پایه هشتم متوسطه/ ۱۳۹۲